TA’LIM MIGRATSIYASI FENOMENINING SOTSIO-ANTROPOLOGIK PARADIGMALARI: TRANSNATSIONALIZM, ADAPTATSIYA VA GIBRID IDENTIKLIK

Turdimirzayev Mirjalol Xamidjon o‘g‘li,
Namangan viloyati Najot ta’lim maktabi
Tarix fani o‘qituvchisi
turdimirzaevmirjalol@gmail.com

Mazkur maqolada ta’lim migratsiyasi fenomeni sotsio-antropologik nuqtayi nazardan, transnatsionalizm, akkulturatsiya va gibrid identiklik nazariyalari asosida chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi — O‘zbekistonlik talabalarning, xususan Janubiy Koreyadagi ta’lim migratsiyasi misolida, madaniy adaptatsiya jarayonlarini nazariy jihatdan tizimlashtirish hamda zamonaviy metodologik yondashuvlarni qiyosiy tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot germenevtik tahlil va qiyosiy modellashtirish usullariga asoslanib, Arjun Appadurayning etnoskeplar konsepsiyasi, Jon Berrining akkulturatsiya strategiyalari modeli, Pyer Burdyening habitus va kapital nazariyasi hamda Ulf Xannerzning kosmopolitanizm g‘oyalari o‘zaro qiyoslanadi. Tahlil natijasida talabalarning madaniy moslashuvi Lysgaard tavsiflagan U-simon model — asal oyi, madaniy shok, moslashuv va integratsiya bosqichlari — orqali namoyon bo‘lishi aniqlangan. Shuningdek, migrant talabalarda vaziyatga qarab o‘zgaruvchan yumshoq identiklik (soft identity), shuningdek Homi Bhabha ta’kidlagan uchinchi makonda shakllanuvchi gibrid madaniyat hodisasi kuzatilgan. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, ta’lim migratsiyasi shaxsning shunchaki bilim olish jarayoni emas, balki uning madaniy va ijtimoiy qayta tug‘ilishi bo‘lib, vatanga qaytgan talabalarning gibrid tajribasi kelajakda mamlakat modernizatsiyasi uchun muhim ijtimoiy-madaniy resurs sifatida xizmat qilishi mumkin.

Kalit so‘zlar: *ta’lim migratsiyasi, transnatsionalizm, sotsial antropologiya, akkulturatsiya, madaniy kapital, gibrid identiklik, habitus, etnoskep.*

СОЦИАЛЬНО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАДИГМЫ ФЕНОМЕНА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ МИГРАЦИИ: ТРАНСНАЦИОНАЛИЗМ, АДАПТАЦИЯ И ГИБРИДНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ

В данной статье глубоко анализируется феномен образовательной миграции с социально-антропологической точки зрения, на основе теорий транснационализма, аккультурации и гибридной идентичности. Цель исследования заключается в теоретической систематизации процессов культурной адаптации на примере образовательной миграции узбекистанских студентов, в частности в Южную Корею, а также в сравнительном анализе современных методологических подходов. Исследование опирается на методы герменевтического анализа и сравнительного моделирования, сопоставляя концепцию этноскейпов Арджуна Аппадураи, модель аккультурационных стратегий Джона Берри, теорию габитуса и капитала Пьера Бурдье, а также идеи космополитизма Ульфа Ханнерца. В результате анализа установлено, что культурная адаптация студентов проявляется через описанную Лисгаардом U-образную модель – этапы медового месяца, культурного шока, адаптации и интеграции. Также у студентов-мигрантов наблюдается изменчивая в зависимости от ситуации мягкая идентичность (soft identity), а также явление гибридной культуры, формирующейся в третьем пространстве, о котором говорил Хоми Бхабха. Исследование показывает, что образовательная миграция – это не просто процесс получения знаний, а культурное и социальное перерождение личности, и гибридный опыт вернувшихся на родину студентов в будущем может служить важным социально-культурным ресурсом для модернизации страны.

Ключевые слова: *образовательная миграция, транснационализм, социальная антропология, аккультурация, культурный капитал, гибридная идентичность, габитус, этноскейп.*

SOCIO-ANTHROPOLOGICAL PARADIGMS OF THE PHENOMENON OF EDUCATIONAL MIGRATION: TRANSNATIONALISM, ADAPTATION, AND HYBRID IDENTITY

This article provides an in-depth analysis of the phenomenon of educational migration from a socio-anthropological perspective, based on the theories of transnationalism, acculturation, and hybrid identity.

The aim of the study is to theoretically systematize the processes of cultural adaptation using the example of Uzbek students’ educational migration, particularly to South Korea, and to conduct a comparative analysis of contemporary methodological approaches. The research relies on hermeneutic analysis and comparative modeling methods, comparing Arjun Appadurai’s concept of ethnoscapes, John Berry’s model of acculturation strategies, Pierre Bourdieu’s theory of habitus and capital, and Ulf Hannerz’s ideas of cosmopolitanism. The analysis found that students’ cultural adaptation manifests through the U-shaped model described by Lysgaard — the stages of the honeymoon, culture shock, adjustment, and integration. It was also observed that migrant students exhibit a situationally variable soft identity, as well as a phenomenon of hybrid culture forming in the third space emphasized by Homi Bhabha. The study shows that educational migration is not merely a process of acquiring knowledge but a cultural and social rebirth of the individual, and that the hybrid experience of students who return to their homeland may in the future serve as an important socio-cultural resource for the country’s modernization.

Keywords: *educational migration, transnationalism, social anthropology, acculturation, cultural capital, hybrid identity, habitus, ethnoscape.*

Kirish. Globallashuv jarayonlari inson kapitali harakatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi. Xususan, oliy ta’limning internatsionalizatsiyasi natijasida talabalar migratsiyasi global demografik va madaniy landshaftni o‘zgartiruvchi kuchga aylandi. Agar XX asrda migratsiya asosan iqtisodiy (push-pull omillar) prizmasi orqali o‘rganilgan bo‘lsa, bugungi kunga kelib uning sotsio-antropologik mohiyati — shaxsning o‘zgarishi, madaniy kodlarning almashinuvi va yangi ijtimoiy qatlamlarning paydo bo‘lishi — tadqiqotchilar e’tibor markazidadir.

Ta’lim migratsiyasi tushunchasining sotsioantropologik mohiyati shundan iboratki, u individni nafaqat bilim oluvchi obyekt, balki ikki madaniyat oralig‘ida yashovchi, doimiy ravishda o‘z menini qayta kashf etuvchi subyekt sifatida qaraydi. O‘zbekistonlik talabalarning Janubiy Koreyadagi ta’lim migratsiyasi misolida shuni ko‘rish mumkinki, ular transnatsional ko‘prik vazifasini bajarmoqdalar.

Ushbu tadqiqotning maqsadi — ta’lim migratsiyasini tadqiq etishda fundamental hisoblangan transnatsionalizm, akkulturatsiya va identiklik nazariyalarini qiyosiy tahlil qilish hamda ularning zamonaviy metodologik yondashuvlarini tizimlashtirishdan iboratdir.

Adabiyotlar tahlili. An’anaviy qarashlarga ko‘ra, migrant talaba o‘z vatanini tark etib, yangi jamiyatga kirib boruvchi va u yerga singib ketuvchi (assimilyatsiya) shaxs sifatida ko‘rilardi. Biroq, zamonaviy antropologiya bu jarayonni transnatsionalizm nazariyasi orqali tushuntiradi.

Arjun Appadurai o‘zining Modernity at Large (1996) asarida globallashuvni 5 ta oqim (scapes) orqali tushuntiradi [2]. Ta’lim migratsiyasi uchun eng muhimi — etnoskeplar (ethnospaces) tushunchasidir. Bu tushuncha shuni anglatadiki, talabalar harakati barqaror jamiyatlarni o‘zgartiruvchi jonli insoniy landshaftdir.

Stiven Vertovec (Steven Vertovec) esa zamonaviy migrantlarning holatini bifocality (ikki yoqlama nigoh) tushunchasi orqali ochib beradi [15]: talaba jismonan qabul qiluvchi mamlakatda bo‘lsa-da, ijtimoiy jihatdan raqamli aloqa vositalari orqali vataniga bog‘liqligicha qoladi.

Migrant talabalarning madaniy adaptatsiyasini tushuntirishda uchta yirik nazariy model muhim o‘rin tutadi. John Berryning akkulturatsiya strategiyalari modeli [3] individning yangi madaniyat bilan munosabatini to‘rtta strategiya (integratsiya, assimilyatsiya, separatsiya, marjinalizatsiya) orqali tavsiflaydi. Pierre Bourdieuning habitus va kapital nazariyasi [5] madaniy hamda ijtimoiy kapitalning bir muhitdan ikkinchisiga o‘tishda qanday transformatsiyalanishini ko‘rsatadi. Ulf Hannerzning kosmopolitanizm kontseptsiyasi [8] esa migrantni ikki madaniyat o‘rtasidagi madaniy broker sifatida talqin qiladi. Ushbu uch model quyida (1-jadval) qiyosiy tahlil qilinadi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqot nazariy-metodologik sintez va qiyosiy tahlil (comparative analysis) usullariga asoslangan. Empirik ma’lumotlarni nazariy modellar bilan bog‘lashda quyidagi yondashuvlardan foydalanildi:

1. Germenevtik tahlil: Arjun Appadurai va Stiven Vertovecning klassik matnlari dekonstruksiya qilinib, transnatsional makon tushunchasi ta’lim kontekstiga moslashtirildi.

2. Qiyosiy modellashtirish: Jon Berri, Pyer Burdye va Ulf Xannerzning adaptatsiya modellari o‘zaro solishtirildi va ularning kuchli hamda kuchsiz tomonlari aniqlandi (1-jadvalda aks ettirilgan).

3. Vizualizatsiya metodi: madaniy moslashuv jarayonidagi psixologik o‘zgarishlarni ko‘rsatuvchi grafik model (U-Curve) ishlab chiqildi.

Natijalar. Qiyosiy modellashtirish metodi natijasida uchta antropologik-sotsiologik modelning ta’lim migratsiyasi kontekstidagi amaliy ahamiyati aniqlandi (1-jadval).

1-jadval. Ta’lim migratsiyasida madaniy adaptatsiyaning nazariy modellari qiyosiy tahlili

Nazariya muallifi	Asosiy tushuncha	Modelning mohiyati	Talaba uchun amaliy ahamiyati
John Berry (Jon Berri) [3]	Akkulturatsiya strategiyalari	4 ta strategiya: integratsiya, assimilyatsiya, separatsiya, marjinalizatsiya.	Talaba ikki madaniyatni birlashtiradimi (integratsiya) yoki faqat o‘z millatdoshlari bilan cheklanib qoladimi (separatsiya)?
Pierre Bourdieu (Pyer Burdye) [5]	Habitus va kapital	Madaniy kapital (bilim, diplom) va ijtimoiy kapital (aloqalar) almashinuvi.	Talaba O‘zbekistondagi “obro‘”sini Koreyada “kapital”ga aylantira oladimi? Tana harakatlarining o‘zgarishi.
Ulf Hannerz (Ulf Xannerz) [8]	Kosmopolitanizm	Migrant — “madaniy broker”. U ikki madaniyat o‘rtasida ko‘prikdir.	Talabalarning o‘zbek va koreys madaniyatini bir-biriga tarjima qiluvchi agentlar sifatida shakllanishi.

Manba: Muallif tomonidan nazariy manbalar asosida tizimlashtirildi.

Nazariy tahlildan tashqari, Vertovec va Appadurai nazariyalarining O‘zbekistonlik talabalar amaliyotidagi ko‘rinishi ham aniqlandi: talaba jismonan Seulda darsda o‘tirgan bo‘lsa-da, ijtimoiy jihatdan (Telegram, videoqo‘ng‘iroqlar orqali) O‘zbekistondagi oilasi davrasida bo‘ladi. Bu transnatsional ta’lim muhiti bo‘lib, unda chegara tushunchasi yo‘qoladi.

Adaptatsiya dinamikasi va U-simon model

Talabalarning yangi muhitga kirib borishi bir tekis kechmaydi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, madaniy adaptatsiya Lysgaard [11] tomonidan tavsiflangan U-Curve (U-simon egri chiziq) shaklida namoyon bo‘ladi.

1. Honeymoon (asal oyi): (1–3 oy) yangi davlatga kelishdan zavqlanish, men chet elda o‘qiyapman degan eyforiya.
2. Culture Shock (madaniy shok): (3–6 oy) til to‘sig‘i, yolg‘izlik, moliyaviy qiyinchiliklar va begonalik hissi. Grafikning eng quyi nuqtasi.
3. Adjustment (moslashuv): (6–12 oy) tilni o‘rganish, do‘stlar orttirish va qoidalarni tushunish.
4. Mastery (integratsiya): (1 yildan so‘ng) ikki madaniyatda ham o‘zini erkin his qilish, bifocality holatiga erishish.

“Soft Identity” va “Hybrid Culture” konseptlari

Migratsiya jarayonida talabaning identikligi (kimligi) qotib qolgan dogma emas, balki o‘zgaruvchan jarayondir.

Soft Identity (yumshoq identiklik): bu vaziyatga qarab o‘zgaruvchan kimlik. Talaba o‘zbeklar davrasida an’anaviy o‘zbek (musulmon), koreys professorlari oldida zamonaviy global talaba, ish joyida esa intizomli ishchi roliga kirishadi. Bu moslashuvchanlik — zamonaviy migrantning yashab qolish qurolidir.

Hybrid Culture (gibrid madaniyat): Homi Bhabha [4] nazariyasiga ko‘ra, madaniyatlar to‘qnashganda uchinchi makon (third space) paydo bo‘ladi. O‘zbek talabalari koreyscha palli-palli (tezkorlik) va intizomni o‘zbekcha oqibat va mehmondo‘stlik bilan aralashtirib, yangi xulq-atvor modelini yaratadilar.

Muhokama. O‘tkazilgan nazariy tahlil shuni ko‘rsatadiki, G‘arbda ishlab chiqilgan modellar O‘zbekiston kontekstiga to‘liq mos tushmasligi mumkin, shuning uchun ularni Pyer Burdyening habitus nazariyasi [5] bilan boyitish lozim.

Koreya jamiyati qat’iy iyerarxiyaga (yoshga va mansabga hurmat) asoslangan. O‘zbek talabasi o‘zining habitusini (ichki va tashqi ko‘nikmalarini) o‘zgartirmasdan turib, bu jamiyatda muvaffaqiyatga erisha olmaydi. Masalan, professorga tik qarab gapirmaslik yoki ikki qo‘llab narsa uzatish — bu shunchaki odob emas, balki ijtimoiy kapital yig‘ish vositasidir.

Transnatsionalizm nazariyasi esa raqamli texnologiyalar davrida yanada dolzarbdir. Appadurai aytganidek [2], bugungi migrant uzilib qolgan yaproq emas. Telegram va Zoom orqali ular O‘zbekistondagi ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etadilar. Bu holat ba'zida separatsiya (ajralib qolish) xavfini tug‘diradi: talaba jismonan Koreyada, lekin xayolan O‘zbekistonda yashaydi va koreys tilini chuqur o‘rganmaydi. Bu Berri modelidagi [3] integratsiya o‘rniga separatsiya ustuvor bo‘lishiga olib kelishi mumkin.

Xulosa. Ta’lim migratsiyasi fenomeni sotsio-antropologik nuqtayi nazardan tahlil qilinganda, u shunchaki diplom olish jarayoni emas, balki shaxsning madaniy va ijtimoiy qayta tug‘ilishi ekanligi ma’lum bo‘ladi.

Asosiy ilmiy xulosalar quyidagilardan iborat:

1. Metodologik yondashuv: O‘zbek talabalarini o‘rganishda eng samarali yondashuv — bu Appaduraining “etnoskeplar” [2] va Berrining akkulturatsiya strategiyasi [3]ni sintez qilishdir.

2. Identiklik transformatsiyasi: qat’iy milliy o‘zlik o‘rnini vaziyatga moslashuvchi soft identity egallamoqda. Bu globallashuv davridagi muvaffaqiyatli adaptatsiyaning kalitidir.

3. Gibridlik: talabalar uchinchi makonda [4] yangi gibrid madaniyatni shakllantirmoqdalar, bu esa kelajakda O‘zbekistonga qaytganda mamlakat modernizatsiyasi uchun muhim resurs bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. Abduhalilov A. (2020). Transnational Practices of Uzbek Migrants in East Asia. Journal of Silk Road Studies, 4, 112-130.

2. Appadurai A. (1996). Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press.

3. Berry J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. Applied Psychology, 46(1), 5-34.

4. Bhabha H. K. (1994). The Location of Culture. London: Routledge.

5. Bourdieu P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (pp. 241-258). Westport, CT: Greenwood.

6. Castles S., & Miller M. J. (2014). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

7. Glick Schiller N., Basch L., & Blanc-Szanton C. (1992). Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding Migration. Annals of the New York Academy of Sciences, 645, 1-24.

8. Hannerz U. (1996). Transnational Connections: Culture, People, Places. London: Routledge.

9. Kim Y. Y. (2001). Becoming Intercultural: An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation. Thousand Oaks, CA: Sage.

10. Levitt P. (2001). The Transnational Villagers. Berkeley: University of California Press.

11. Lysgaard S. (1955). Adjustment in a Foreign Society: Norwegian Fulbright Grantees Visiting the United States. International Social Science Bulletin, 7, 45-51.

12. Portes A. (1997). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. International Migration Review, 31(4), 799-825.

13. Said E. (1978). Orientalism. New York: Pantheon.

14. Urry, J. (2007). Mobilities. Cambridge: Polity.

15. Vertovec S. (2009). Transnationalism. London: Routledge.

16. Zokirov S. (2021). Educational Migration from Uzbekistan to South Korea: Push and Pull Factors. Central Asian Journal of Social Sciences, 12(3), 45-58.